

7. Гегель Г. В. Ф. Сочинения / Г. В. Ф. Гегель / [под общ. ред. Б. Ю. Сливкера]. — Т. 4 : Система наук. — Ч. 1 : Феноменология духа ; [пер. с нем. Г. Г. Шпета]. — М. : Соцэкгиз, 1959. — 440 с.
8. Ярошенко В. Т. Час у межах і поза межами / В. Т. Ярошенко // Філософська думка. — 2008. — № 1. — С. 128–141.
9. Даренська В. М. Евристичність концепту Homo universalis / В. М. Даренська // Філософська думка. — 2008. — № 3. — С. 31–46.

Черняк І. А. — аспірантка Одеської національної академії харчових технологій.

УДК: 141.7: 159.923.2

ЗМІНА ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ ДЕВІАЦІЇ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ

В статті досліджується девіація як соціокультурний феномен від Епікура до сучасних соціологічних і філософських концепцій, причому особливу увагу присвячено факторам, що сприяли утвердженню в філософській думці негативного ставлення до будь-яких проявів даного явища.

Ключові слова: девіація, парадигма, соціокультурний феномен.

СМЕНА ПАРАДИГМЫ ФИЛОСОФСКОГО АНАЛИЗА ДЕВИАЦИИ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНА

В статье исследуется девиация как социокультурный феномен от Эпикура до современных социологических и философских концепций, причем особое внимание посвящено факторам, которые способствовали утверждению в философской мысли негативного отношения к любым проявлениям данного явления.

Ключевые слова: девиация, парадигма, социокультурный феномен.

THE CHANGE OF THE PARADIGM OF PHILOSOPHIC ANALYSIS OF DEVIATION AS SOCIO-CULTURAL PHENOMENON

The deviation as a socio-cultural phenomenon from Epicurus to contemporary sociological and philosophical concepts is analyzed in the article, and particular attention is devoted to factors which had helped to assert the negative attitude toward all manifestations of this phenomenon in the philosophical thought.

Key words: deviation, paradigm, socio-cultural phenomenon.

Кінець ХХ — початок ХХІ століть ознаменувався подіями і процесами, що мають величезне значення для майбутнього розвитку людства: глобалізація, міжнародна економічна криза, терористичні атаки, розпад старих і поява нових держав тощо. Вони викликають у відповідь посилену аналітичну роботу тисяч вчених по всьому світу, що осмислюють нові реалії, пропонують рецепти вирішення проблем, а нерідко стикаються з необхідністю звернення до загальнонаукового базису — філософії. В цьому ракурсі перед ними часто постає задача переосмислення здавалося б старих і добре вивчених явищ, понять, категорій, їх пристосування до реалій сьогодення. Одним з ключових феноменів, що потребує такого перегляду, філософського дослідження і переосмислення, є соціокультурний феномен девіації.

Не дивлячись на те, що термін девіація давно увійшов до тезаріусу філософів, консенсусу щодо розуміння феномену немає. Крім того, не важко помітити, що над вищезгаданим поняттям до цих пір нависає неприйняття, пов'язане з негативною оцінкою девіації, зробленою батьками соціології і визначними філософами — О. Контом, Е. Дюркгеймом та іншими. Вони вкладали в термін «девіація» негативне значення, так як їх світосприйняття вищезгаданих мислителів було невід'ємне від ідеї прогресу, висхідного розвитку суспільства, соціального оптимізму. Внаслідок цього будь-яким девіантним проявам відводили негативну роль. Між тим така світоглядна позиція є небезпечною, враховуючи, що все нове виникає із старого шляхом відхилення від норм та за допомогою руйнування загальноприйнятих уявлень і стереотипів. Хоча в ХХ столітті і були здійснені

спроби вийти в розумінні девіації та її проявів за рамки, окреслені соціологами, термін все ще не звільнився від традиції розглядати девіантні прояви в суспільстві як такі, що заважають його прогресивному розвитку та, в цілому, є небажаними. Сама ідея прогресу в значній мірі виключала позитивне бачення девіації. В цій же традиції К. Маркс висунув ідеї про неминучість падіння капіталізму і появи комуністичного суспільства. В його парадигмі девіація не могла отримати ніяких позитивних оцінок, так як її прояви, очевидно, тільки гальмували прихід світлого комуністичного майбутнього. Зрозуміло, що в рамках старої традиції осмислення феномену девіації зайшло в глухий кут і не може дати нам ефективний інструментарій для вирішення проблем сьогодення, тому необхідно визначити, на основі яких ідей і філософських концепцій можна рухатись далі в дослідженні феномену, тим більше, що зараз думку про необхідність зміни парадигми філософського аналізу девіації та її проявів поділяють більшість філософів. Метою даної статті є аналіз причин та наслідків виникнення різних парадигм девіації.

Динамізм соціальних процесів в період перебудови, криза суспільного життя привели до збільшення кількості девіацій на теренах колишнього Радянського Союзу, що проявлялись у формах поведінки, які відхилялися від норм. Я. І. Гілінський підкреслював: «...Поряд із зростанням позитивних девіацій (політична активність, економічне підприємництво, наукова і художня творчість) посилюються негативні девіації — злочинність з використанням насилля, алкоголізація і наркотизація населення, підліткова делінквентність, аморальність» [1, с. 73].

На протязі двох тисячоліть проблеми девіації привертала увагу філософів, мислителів, вчених. Феномен девіації розумівся ними як здатність великих і малих систем, живих організмів, членів людського суспільства відхилятися від первісно заданих траєкторій розвитку. Таке розуміння було усвідомлене ще в античності. Наприклад, Епікур розвинув уявлення про Всесвіт та атоми, яке передбачало багатоваріантність їх розвитку: «...Далі Всесвіт складається з тіл та простору... По кількості тіл, і по їх величині, і по величині простору Всесвіт безкінечний... Крім того, неподільні і повні тіла, з яких утворюються сполуки, і в яких вони матеріалізуються, мають безкінечне число форм... І в кожній формі подібні атоми безкінечні за числом, а кількість форм в них неможливо обійняти... Атоми рухаються безперервно на протязі вічності...» [2].

Практично будь-які прояви життя суспільства характеризуються наявністю відхилень. Відхилення, або як їх ще називають — девіації, присутні в кожній соціальній системі. Тому виявлення таких відхилень, знаходження шляхів їх подолання з давніх давен цікавило філософів. Треба зауважити, що цей інтерес мав і прагматичний вимір. Справа в тому, що визначення причин соціальних девіацій, їх форм і наслідків — важливий інструмент соціального контролю і управління суспільством. Якщо не буде девіацій, тобто відхилень, то суспільство стабілізується, стане легко керованим і передбачуваним. Така поведінка може розглядатись як основа для побудови бажаного соціального порядку. Концепція ідеального суспільства, запропонованого Платоном, якраз і не передбачала ніяких відхилень, воно було раз і назавжди заданою даністю: «Я спробую переконати спочатку самих правителів і воїнів, а потім і інших громадян, що все те, в чому ми їх виховали і виростили, уявлялось їм уві сні як пережите, а насправді, вони тоді знаходились під землею і виліплювались у її недрах... Тому вони повинні і нині піклуватись про країну, в якій живуть і захищати її» [3, с. 219].

Відхилення від установленної моделі, якщо вони з'являлись, то вважались деструктивним, небезпечним проявом, який міг легко зруйнувати крихку соціальну ідилію. При цьому філософ ототожнював природні і соціальні процеси, маючи на увазі, що природа і суспільство внаслідок змін, чи неконтрольованого розвитку можуть лише деградувати: «...Ті що зберігають справедливість, зберігають її внаслідок свого безсилля творити несправедливість, це ми легко помітимо, якщо подумки дамо повну волю будь-якій людині, як справедливій, так і несправедливій, творити все, що йому заманеться, і потім будемо спостерігати, куди його заведуть бажання. Ми спіймаємо справедливу людину на гарячому: вона здатна йти на те саме, що й несправедлива — причина тут в користі, до якої як до блага, прагне будь-яка природа, і тільки за допомогою закону, насильно ми примушуємо її зберігати відповідну міру» [3, с. 144]. Дане положення Платона сильно вплинуло на вчення тих дослідників, які представляли соціологічний напрям в дослідженні девіації. Вони свідомо чи не свідомо вивчали цей феномен з негативістських позицій.

Однак на практиці, як виявилось, побудувати суспільство, омріяне Платоном, нелегко. Сам Платон, що мав, до речі, аристократичне походження, був свідком постійних політичних пертурбацій в досить нестабільних у політичному відношенні грецьких полісах. Одні форми правління змінювали інші, з'являлись і зникали династії і аристократичні сім'ї. Історичний досвід доводив, що в умовах

соціальної нестабільності поведінка людей часто знаходить вихід поза звичними рамками, має тенденцію до відхилення від соціальних стандартів і стає нерідко непередбачуваною і неконтрольованою.

Особливий сплеск інтересу до вивчення феномену девіації відбувся серед суспільнознавців ХХ сторіччя. В цей час в Західній Європі і Сполучених Штатах Америки було створено цілий ряд антропо-біологічних і соціально-філософських концепцій (У. Ломброзо, У. Шелдон, З. Фрейд, Е. Фромм, А. Кетле, П. Сорокін, Т. Парсонс). Оскільки всі вони були представниками різних наукових течій, шкіл, а іноді й і різних наук, то кожен вчений намагався розробити свій власний специфічний категоріальний апарат, теорію девіації, досліджував окремі аспекти цього явища, які, на його думку, мали найбільше значення. Термін «соціальна девіація», що розглядається у філософії як окремих випадок прояву девіації, має свою власну історію становлення в суспільних науках.

В науковій літературі можна виділити три основні підходи до аналізу феномена соціальної девіації: біологічний, психологічний та соціологічний.

Одним з перших вчених, хто звернув увагу на девіантні прояви поведінки людини в суспільстві та дав їм наукове тлумачення, був відомий психіатр-криміналіст Чезаре Ломброзо, який започаткував біологічний напрям вивчення девіації. Він пов'язував їх зі злочинами і, звісно, трактував як негативні. В той же час вчений зосередив свою увагу на передумовах, які є причинами девіації в суспільстві. Серед них на перше місце Чезаре поставив природно-біологічні фактори: «Помірно теплий клімат найбільше сприяє злочинам. Факт цей підтверджується спостереженнями над психологією населення південних країн і доводить їх мінливість і домінування однієї особистості над суспільством і цілою державою. Пояснюється це тим, що спека, з одного боку, без сумніву стимулює активність нервових центрів, а з іншого — зменшує його потреби у підвищенні продуктивності землі...» [4, с. 12].

Як бачимо, з точки зору Ломброзо, девіація не виникає сама по собі і є наслідком впливу конкретних факторів. За надмірну біологізацію поведінки людини концепцію Ломброзо критикували чимало вчених, хоча заради справедливості треба згадати, що він не відкидав і соціальних факторів, які могли спричинити девіантні прояви в суспільстві: «Серед багатьох соціальних проблем найбільш характерною є вплив цивілізації на злочини та психічні захворювання... Цивілізація завдяки залізним дорогам, розвитку промисловості та бюрократії сприяє, як відомо, появі крупних центрів з величезним населенням. Саме в цих центрах скупчується завжди велика кількість звичайних злодіїв, які знаходять в них добрі умови для своєї злочинної діяльності...» [4, с. 47].

Отже, парадигма Ломброзо була недосконалою моделлю для пояснення девіації як соціокультурного феномену. На наш погляд, не варто закидати автору «Злочинної людини» недалекоглядність та біологічну детермінованість, адже він вирішував суто практичне завдання — класифікацію злочинів та злочинців. Крім того, Ломброзо натрапив і на раціональне зерно — зв'язок девіації з іншими суспільними явищами і процесами, яке було широко використано в суспільних науках, особливо в соціології.

Е. Дюркгейм зіткнувся з проблемою девіації в суспільстві, коли детально дослідив феномен самогубства. Парадигму Ломброзо для вирішення цієї проблеми застосувати було неможливо, так як не завжди можна було визначити, що є причиною самогубств в різноманітних суспільствах. Оскільки Дюркгейму потрібно було відповісти на питання, чому люди різних верств населення йдуть на суїцид в різних обставинах, то вченому довелося розробити нове розуміння девіації: «...Твердження, що кожне людське суспільство має більш-менш виражену схильність до суїциду, не є метафорою, воно має свої передумови в самій природі речей. Кожна соціальна група справді має до самовбивства певну, характерну лише для неї колективну схильність, яка й визначає собою розміри індивідуальних нахилів, а не навпаки. Нахил цей утворюють ті течії егоїзму, альтруїзму, або аномії, які в даний момент охоплюють саме суспільство, а вже їх результатом є схильність до меланхолії, самозречення, втоми...» [5].

Отже, за Дюркгеймом, девіантні прояви не є просто наслідком впливу певних біологічних та соціальних факторів, як стверджував Ч. Ломброзо. Девіація є невід'ємною характеристикою суспільства, закладеною в самій «природі речей». Така концепція була значним кроком вперед.

Вважається, що саме його концепція соціальної аномії стала основою більшості сучасних теорій соціальної девіації, хоча проблема соціальної девіантності цікавила вчених і політиків та досліджувалась в рамках криминології ще задовго до Дюркгейма, а сам термін «аномія» з'явився в англійській мові ще в 1851 р. і використовувався теологами для позначення нехтування правом, в

тому числі божественним [6, с. 171–174]. Тому й не дивно, що більшість тогочасних оцінок феномену соціальної девіації негативні.

Роздуми над тим, що ж насправді є рушієм девіантних проявів в суспільстві привели Л. А. Козера до висновків, що значно відрізнялись від попередніх. Козер переніс увагу дослідників на групові та внутрішньогрупові конфлікти. Вони виступали для вченого закономірним наслідком, спричиненим внутрішньою структурою тієї чи іншої групи: «Групи, що вирізняються тісними внутрішніми зв'язками, значною частотою взаємодій та високим рівнем особистісного залучення, мають тенденцію до придушення конфліктів. Часті конфлікти між членами таких груп додають насиченості емоціям любові та ненависті, що в свою чергу провокує ріст ворожості... В групах, де індивіди знаходяться в тісних відносинах один з іншим, відбувається поступова акумуляція, а отже, й посилення внутрішніх антагонізмів...» [7, с. 542].

В західноєвропейській традиції домінувала тенденція негативного відношення до девіації та її проявів, хоча знаходились і такі мислителі, які, навпаки, ідеалізували їх. Наприклад, Ніцше побудував концепцію надлюдини, поведінку якої ми б, скоріше за все, розцінювали б сьогодні як девіантну: «Злість має своєю метою не страждання іншої людини саме по собі, а приклад насолоди відчуттям помсти або сильним нервовим збудженням. Вже кожний випадок, коли ми дражнимо когось, показує, що нам дає насолоду відчувати нашу силу на іншому і отримувати радісне відчуття власної переваги» [8, с. 294].

В контексті філософських роздумів соціальна девіація виступала в двох основних іпостасях. По-перше, вона вважалась феноменом соціального буття, що впливає на процеси руйнування духовних, моральних, правових, політичних, соціальних та інших норм. По-друге, девіація може розумілась як спроба виходу за рамки фіксованих стандартних норм поведінки.

Особливу роль в розробці теорії девіації як соціального феномену відіграв науковий доробок Р. Мертона. Він першим запропонував концепцію, що дозволяла в рамках єдиного підходу охопити всі основні форми соціальної девіації. Вчений звернув увагу на те, що антисоціальна (тобто девіантна. — *Авт.*) поведінка викликається до життя деякими загальноновизнаними цінностями культури і класовою структурою, пов'язаною з різним доступом до можливостей досягнення престижних, обумовлених культурою цінностей. Домінуючий вплив існуючих в соціумі стандартів успіху і неможливість просування на верхні щаблі суспільної ієрархії індивідів з нижніх верств за рахунок законних засобів і в загальноприйнятій спосіб призводить до появи девіантних проявів. Вони нерідко носять аморальний, злочинний характер, але згідно з концепцією Р. Мертона є закономірними, неминучими [9, с. 309]. Особливу форму девіації представляють собою девіантні угруповання, співтовариства: пірати, мафіозні клани, фанатські організації, кримінальні банди, екстремістські групи. Не дивлячись на численну критику, можна вважати цю спробу досить успішною. Таким чином, разом з концепцією Р. Мертона в суспільних науках з'являється ідея про те, що девіація є для індивіда своєрідною формою адаптації, способом реагування на несприятливі соціальні умови, а зміна її форм і видів свідчить про об'єктивні імпліцитні процеси в суспільстві. В цьому випадку суспільство з часом поступово легалізує девіантні прояви в якості нових видів та форм діяльності, в тому числі і злочинні. З іншої сторони, девіація може виплескуватись на поверхню суспільного життя як деструктивна поведінка. Індивідуальна девіантність може мати і сакральний характер, коли її носіями виступають шаман, юродивий, святий. Існують і світські варіанти: філософ, денді, вільний, але бідний художник, злидень тощо.

З феноменом девіації декілька разів відбувалась трансформація парадигми аналізу. Як ми бачимо, термін з'явився в античній філософії і спочатку застосовувався до природних феноменів, але починаючи з Платона утверджується розуміння і застосування терміна саме до соціальних явищ. Розвиток цієї традиції західноєвропейськими філософами призвів до негативістського відношення до феномену девіації взагалі, яке не могло бути подолане в рамках старої філософської традиції, що брала свій початок від Платона. Передумови до зміни в парадигмі осмислення цього терміну з'явилися з появою нового напрямку в філософії — синергетики і, особливо, з виходом книги І. Пригожина і І. Стенгерс «Порядок з хаосу» [10]. Суть наведених у згаданій роботі аргументів можна звести до наступних положень:

1. Наукові парадигми не універсальні, а лише відображають певні аспекти реальності.
2. В час машин традиційна наука приділяла основну увагу стабільності, порядку, однорідності і рівновазі.
3. Наука вивчала замкнені системи і лінійні відношення.

4. При переході від індустріального суспільства з характерними для нього величезними затратами енергії, капіталу і праці до суспільства з високорозвиненою технологією неминуче з'являються нові наукові моделі.

5. Реальність не є ареною, на якій домінує порядок та стабільність, головну роль на ній відіграють безкінечні зміни і нерівновага.

Кожному суспільству в тій чи іншій мірі властиві певні форми відхилень, що пов'язані з конкретними історичними умовами їх існування. Як довели І. Пригожин та І. Стенгерс, спонтанні відхилення взагалі є необхідним елементом розвитку будь-якої системи. Такі відхилення в неживій природі прийнято називати флуктуаціями [10].

Девіантні прояви можуть здаватись для стороннього спостерігача ірраціональними. Справа в тому, що раціональність стає вихідною світоглядною установкою для певного типу культури, коли предметом раціональної свідомості починає виступати система орієнтирів, норм поведінки суспільства [11, с. 73].

В більшості суспільств контроль над девіантною поведінкою несиметричний: відхилення в негативну сторону засуджуються, а в позитивну — схвалюються. В залежності від того, позитивним чи негативним є відхилення, всі форми девіації можна розмістити на деякому континууму. На одному його полюсі розміститься група осіб, що проявляють максимально несхвалювану соціумом поведінку: революціонери, терористи, непатріоти, політичні емігранти, злочинці і т. д. На другому полюсі опиниться група з максимально схвалюваними відхиленнями: національні герої, спортсмени, вчені, трудівники та інші. В широкому сенсі слова девіант — це будь-яка людина, що відхилилася від норми.

Позитивний потенціал девіації проявляється в різноманітній соціальній творчості: технічній, науковій, художній, суспільно-політичній, релігійній. Позитивними девіації є тоді, коли вони сприяють прогресу суспільства, підвищують рівень його організованості, допомагають подолати застарілі, консервативні або навіть реакційні стандарти поведінки [12].

Таким чином, можна стверджувати, що розуміння терміну «девіація» значно еволюціонувало з початку його виникнення. Ідеї Епікура і, особливо, Платона сприяли виникненню парадигми девіації як відхилень від нормального розвитку, здебільшого пов'язаних з негативними проявами. Дана парадигма ще більше утвердилась під впливом прогресу суспільних наук, виникнення концепцій Ломброзо та Дюркгейма. Однак накопичувались і розвивались і інші погляди, які були висловлені Мертоном. Відбувся перехід від однієї парадигми розуміння девіації до іншої, яка дозволила поставитись до проблеми по-іншому. Особливо перспективними напрямком парадигмальної еволюції автору ввижається модель І. Пригожина, оскільки вона фактично виключає аксіологічний аспект. Філософське бачення проблеми і синергетика дозволять виявити основні детермінанти девіації, динаміку її кількісних і якісних показників.

Найбільш перспективним напрямом аналізу девіації можна вважати методологію, запропоновану І. Пригожиним, хоча деякі філософи виступають проти принципової дегуманізації соціальної філософії, до якої може призвести механічне перенесення категоріального апарату природознавства на дослідження проблем суспільного характеру [13]. Враховуючи все вищесказане, можна стверджувати, що девіація — це об'єктивний соціальний феномен, який полягає у відхиленні від соціальних норм. Девіація носить універсальний характер для всіх суспільств, але крім цього є явищем відносним щодо системи ціннісних координат того чи іншого суспільства. Аналогом девіацій в неживій природі є спонтанні відхилення в системах різного типу, які були досліджені І. Пригожиним і отримали назву флуктуацій. Оскільки негативні прояви девіації значно помітніші в будь-якому суспільстві, саме вони спочатку привернули увагу дослідників, які розглядали девіацію в негативному ракурсі. Поступово з розвитком суспільних наук в фокус досліджень почали потрапляти і позитивні прояви девіації. Було визнано, що дане явище є необхідною складовою процесу розвитку соціуму. Не дивлячись на успіхи, можна стверджувати, що єдиної філософської концепції соціальної девіації поки що не існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гишинский Я. И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория / Я. И. Гишинский // Социологические исследования. — 1991. — № 4. — С. 72–78.
2. Эпикур. Из письма Геродоту [Электронный ресурс] / Режим доступа до журн. : http://www.philosophy.nsc.ru/BIBLIOTECA/History_of_Philosophy/EPICUR/EPICUR.htm

© *Шилина Н. Е.*

3. Платон. Государство / Платон; [Под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса]. — Спб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007. — (Сочинения в четырех томах; Ч. 1). — Т. 3. — 2007. — 752 с.
4. Ломброзо Ч. Преступный человек / Ч. Ломброзо. — М. : Мидгард, 2005. — 876 с.
5. Дюркгейм Э. Социальный элемент в самоубийстве / Эмиль Дюркгейм [Электронный ресурс] / Режим доступа до журн. : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Durkgeim/_Soc_Suicid.php
6. Апинян Г. В. Девиантное поведение как культурно-исторический феномен (введение в проблему) / Г. В. Апинян // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. — 2009. — № 115. — С. 171–174.
7. Козер Л. А. Функции социального конфликта / Л. А. Козер // Американская социологическая мысль. Тексты / под. ред. В. И. Добренкова. — М. : Изд. Международного ун-та Бизнеса и Управления, 1996. — 560 с.
8. Ницше Ф. Сочинения в 2-х т. / Фридрих Ницше. — М. : Мысль, 1996. — Т. 1. — 1996. — С. 294.
9. Мертон Р. Социальная структура и аномия / Роберт Мертон [пер. с англ. Е. Н. Егоровой] // Социология преступности (Современные буржуазные теории). — М. : Прогресс, 1966. — 309 с.
10. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / Илья Пригожин, Изабелла Стенгерс. — М. : Прогресс, 1986. — 432 с.
11. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры / В. С. Швырев. — М. : Прогресс-Традиция, 2003. — 176 с.
12. Снимщикова Э. В. Некоторые аспекты положительных и отрицательных проявлений девиаций как фактора прогрессивного развития социума [Электронный ресурс] / Э. В. Снимщикова // Теория и практика общественного развития. — 2010. — № 2. — Режим доступа до журн. : <http://teoria-practica.ru/index.php/2010-2/210-filosofia/448-2010-07-01-08-46-19>
13. Хагуров Т. А. Личность и общество в условиях кризиса: свобода и социальная регуляция [Электронный ресурс] / Т. А. Хагуров // Теория и практика общественного развития. — 2010. — № 1. — Режим доступа до журн. : <http://teoria-practica.ru/2010-1/207-2010-03-30-04-37-53/406-2010-03-30-14-33-17>

Шилина Н. Е. — кандидат педагогических наук, доцент кафедры философии и истории Украины Одесской национальной академии связи имени А. С. Попова.

УДК 37:002

МЕТАКОММУНИКАЦИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме информационного общества, а именно — проблеме овладения метаязыком с целью создания единого коммуникативно-информационного пространства, где главной задачей будет являться метакоммуникация.

Ключевые слова: информационное общество, информация, знание, коммуникация, метакоммуникация.

МЕТАКОМУНІКАЦІЯ У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Статтю присвячено проблемі інформаційного суспільства, а саме — проблемі оволодіння метамовою з метою створення єдиного комунікативно-інформаційного простору, де головним завданням буде метакомунікація.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформація, знання, комунікація, метакомунікація.

METACOMMUNICATION IN THE SYSTEM OF EDUCATION

The article is devoted to the problem of informative society, especially to the problem of capturing of meta-language for creation of single communicative-informative environment, where the metacommunication will be the main task.